

GÜLSEL ÖZKAN İLE SÖYLEŞİ

Almanya'da yaşayan **Gülsel Özkan**, birçok uluslararası festivalde ödül kazanmış önemli bir belgeselci. Anadolu Alevi felsefesi ve Kürt kadınlarda göçün getirdiği sorunlar üzerine de çalışmaları bulunan Özkan'la, belgeselcilik anlayışı ve Türkiye'deki çalışmaları üzerine konuştuk.

■ SÖYLEŞİ: DİLEK AYDIN

Profesyonel anlamda belgeselciliğe başlamanız nasıl oldu?

Hamburg Üniversitesi Sinema ve Belgesel Film bölümünde okudum. Ağırlıklı olarak kurmaca film alanında eğitim gördüm; dramaturji, öykünün geliştirilmesi, senaryo yazımı, bütün bunları büyük bir zevkle yaptım. Ama bunun yanı sıra belgesel film seminerinde her defasında içimde farklı duygular oluşuyordu, yoğun bir duygu. Bu da beni yeni kültürleri tanıma, onları inceleme, tarihlerini araştırıp o ülkelere gitme duygularına itti.

Almanya'da yabancı olmaktan yola çıkarak, duvarların yıkılmasıyla sertleşen 'yabancılar yasası' üzerine çektiğim *Yeni Duvar* benim ilk belgeselimdi. Tabii lise yıllarımdan beri fotoğrafla uğraşmaktan, güzel, anlamlı resimleri iyi yakalamamı kolaylaştırırdı ve Kızılderili halkları görme isteğim de beni Amerika kıtasına yönlendirdi. Sırtımda çanta, elimde kamera ve fotoğraf makinesiyle iki sene Amerika kıtasında yaşayıp 6 belgesel film yaptım.

Belgeselcilik anlayışınızdan biraz bahsedebilir misiniz?

Belgesel film, filmin başlangıcıdır. Tabii ki televizyonun gelişimiyle de ince dallara ayrılmıştır. Bir yönetmen için öncelikle belgesel filmin konusu önemli olmalı. O konuya ilgisi, bağlantısı ve bağlantı sebebi. Nasıl su, yeterli kimya öğeleri bir araya gelmediği takdirde oluşamazsa, iyi bir belgesel filmin de kendine özgü kimyasının hazır olması lazım. İyi araştırmak ve tarafsız yaklaşmak ilk adımdır. Yine de belgesel film iyi duygu ve

eksiksiz bir araştırmayla bitmiyor. Bir kurmaca filmde olduğu gibi burada da, doruk nokta ve seyirciyi bağlama öğeleri önem taşıyor. İyi bir belgesel öz bir inceleme, tarafsız bir yorumla, gerçekleri saptırmadan birebir yapılan filmidir; ona sanatsal şekil vermek, form vermek de rejisörün kararıdır. İyi bir belgeselci toplumu bilgilendirip geliştirir ve onu eleştirmeye, tartışmaya yönlendirirse sanatsal görevini yapmış olur.

Televizyon belgeselciliği ile bağımsız belgeselcilik arasında nasıl farklar var, TV için çalışırken kendinizi kısıtlanmış hissediyor musunuz?

Tabii ki televizyona film yaparken kalıplaşmış, hazır bir anlatım şekline uygun çalışıyorsunuz. Ama iki alanda sanatçıya biraz daha özgürlük bırakılıyor. Bu da belgesel film ve uzun metraj. Montajda ve yorumlama evresinde TV tekrar devreye giriyor ve orada kendi isteklerini dile getiriyor; ancak bu şartlarda çalışmak beni rahatsız etmiyor. İkinci

lasımı geri getiriyor. Böylece bir belgesel film pazarı (pool) oluşturuyorlar.

Dünyanın birçok farklı yerinde çalıştınız, Türkiye'de çalışırken, hem bir kadın hem bir sinemacı olarak karşılaştığınız en karakteristik zorluklar nelerdi?

Türkiye'deki çekimlerde ne kadın ne de sinemacı olmakla ilgili bir sorun yaşadım, tam tersi, mesleğimden dolayı genellikle büyük saygı gördüm. Türkiye'de yaşadığım sorunlar çoğunlukla bürokratik sorunlardı. Çekim izinleri verilmiyor veya zorlanıyor, aylarca bekliyorsunuz; keyfi tutuklamalar, takipler... Türkiye'de bürokrasi tam oturmadığı için, izin veren makamlar yukarıdan emir gelmeden yalnız karar veremiyorlar. İşlerini kaybetme korkusu, suçlanma korkusu, "kim bunlara izin verdi" sorusuna maruz kalma korkusu var.

Anadolu Alevi felsefesi üzerine 1995 yılında yaptığım bir filmin çekimi esnasında çok büyük zorluklarla karşılaştık. O dönem Hürriyet bile bu konuya geniş yer ayırmasına rağmen, bize izin vermediler. Bu filmi Alman televizyonuna yapmamız halinde televizyonun İstanbul bürosunun çalışmalarına engel olunacağı tehdidi geldi. En çok da Kürt kadınlarında göç ve göçün getirdiği sorunları işlediğimiz başka bir filmimizde zorluklar yaşadık. Diyarbakır'da İnsan Hakları Derneğinin delegasyonu ile çalışmalarımı yaparken gece gündüz takip edildik, sonra kasetle-

rime el konuldu, bize yazı imzalatıldı, tutuklandı ve serbest bırakıldı yazısı, yoksa yolculuğumuza devam etmemize izin vermiyorlardı. Kasetleri inceleyip geri vereceklerine dair söz verdikleri halde kasetleri büyük

bir manyetik güçle zedelemişlerdi. Görüntüler ve ses kaydı kullanılmaz haldeydi.

Film yayına girdikten sonra propaganda filmi diye de eleştiri aldı. Türkiye'de bir duruma karşı eleştirel bir duruşum varsa, bu aslında ülkemi sevdiğimden ve bazı şeylerin düzelmesi gerektiğini düşündüğümünden olmalı. Bir belgesel yönetmeni, yaşamı olduğu gibi vermeli, eğer o yaşam içinde yanlışlıklar varsa eleştiri getirmek zorundadır, çünkü eleştiri her zaman toplumların gelişmesini sağlar.

LONDRA POSTASI

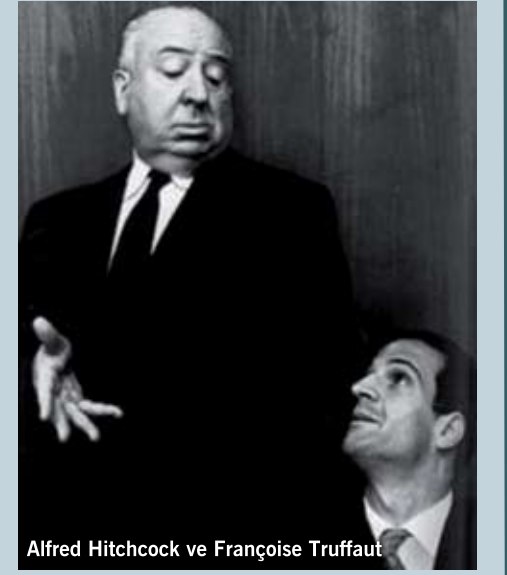
■ ALISA LEBOW

Alfred Hitchcock, 1950'li yıllarda Françoise Truffaut'ya verdiği ünlü bir röportajda, izleyicinin bir sahnedeki karakterlerin bildiğinden fazlasını bilmesi ile sahneye dair bilgisinin sahnedeki karakterinkiyle sınırlı olması arasındaki farkı açıklar. Şöyle bir sahne tarif eder: Bir kafede sıradan bir muhabbet halinde olan iki kişinin oturduğu masanın altında patlamak üzere olan bir bomba var. Karakterler bombanın varlığından haberdar değil. İzleyici de karakterler gibi bombadan habersiz bırakılırsa, sıradan muhabbet sırasında muhtemelen sıkılıp bomba patladığında da anlık bir şaşkınlık yaşayacaktır. Fakat izleyici bombanın orada olduğundan haberdar edilirse gerilim yaratılmış olur ve izleyici tüm sahneyi dikkat kesilerek izler. Hitchcock bu hikâyeyi, uçkağtçı bir iddiayla, en iyisinin halkın her şeyi bilmesi olduğunu söyleyerek bağlar - sanki halkın bilgi alma hakkı gerçekten umurundaymış gibi. Belgesel sinema uzmanı Brian Winston belgeselin gerçekten de bu tür idealleri (ve yasal iddiaları) temel aldığını, belgesel sinemacılıkta "halkın bilgi alma hakkı"nın yaygın bir gerekçe olarak karşımıza çıktığını ileri sür-

muştür. Elbette bunun belgesel sinemacının dayandığı etik temel olduğu, üstelik bazen eğlenceli ve gerilim dolu filmler yapmaya engel olduğu ileri sürülebilir. Fakat bence iyi bir belgesel yapmayı başarmak veya başaramamak en nihayetinde bu tür bir halk yanlısı iyi niyete dayanmıyor. Hatta belgesel sinemacılığın ardında yatan aynı derecede kuvvetli motivasyonlar arasında röntgencilik ve sansasyonizm olduğu söylenebilir.

Yasal veya etik ilke dalaveresi (belgeselin yüce gönüllü ve halk yararına olduğu) belgeselin ortaya çıkışından bu yana ortalıktadır. Fakat bir sanat eseri ne denli kamu hizmeti sayılabilirse belgesel de o kadardır; gerçi sonuçta iki tür eser de bir şekilde topluma "hizmet" edebilir. Belgesel sinemacılık bir kamu hizmeti olmadığı gibi, belgesel sinemacı da kamu görevlisi değildir.

Belgesel sinemacının hiçbir etik sözleşmeye tâbi olmadığını, her belgeselcinin uyması gereken yerleşik davranış standartları veya icra kanunlarının bulunmadığını savunmuşumdur hep. Belgesel sinemacılık Hipokrat yemini gerektiren tıp ya da güya tarafsız ve objektif olmakla (neye yarıyorsa) sorumlu gazetecilik gibi bir uğraş değil. Tüm diğer sanat dalları gibi, bireyin kendi ahlaki ve etik kurallarına göre icra edilmesi gereken

Alfred Hitchcock ve Françoise Truffaut

bir iş. Yani ümit edebileceğimiz tek şey belgesel sinemacının neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair esaslı bir kavrayış sahibi olmasıdır, ama bu bile bir filmin etik olarak tutarlı veya geçerli olacağı anlamına gelmez. Bunu garanti edebilecek hiçbir şey yoktur. (Çeviren: Başak Ertür)

Alisa Lebow Londra'daki Brunel Üniversitesi'nde belgesel kuramı, tarihi ve prodüksiyonu üzerine ders veren bir sinemacı ve akademisyen. Ayrıca docİstanbul Belgesel Araştırmaları Merkezi'nin kurucu üyelerinden.

DUYURULAR

• 15 Mart Pazar günü **Belgesel Sinemacılar Birliği**'nin genel kurulu gerçekleştirildi. Yeni oluşan yönetim kuruluna asil üye olarak Semra Güzel Korver (Başkan), Bahriye Kabadayı (Başkan Yardımcısı), Ender Yeşiladağ (Sayman), Mustafa Temiztaş, Hakan Aytekin ve Kemal Öner seçildi. Ebru Şeremetli, Ümit Topaloğlu, Kerime Senyücel, Aşlı Ertürk, Tülin Eraslan ve Özgür Candan yönetim kuruluna yedek üye olarak seçildi.

• 4-8 Mayıs 2009 tarihlerinde Budapeşte'de proje geliştirme, finansman ve telif hakları konusunda **MAIA** atölye çalışmalarının ikincisi gerçekleşecek. Son başvuru tarihi **4 Nisan 2009**. (www.fabulafilm.com)

• **Edinburgh Uluslararası Film Festivali** çerçevesinde İskoç Belgesel Enstitüsü 17-19 Haziran 2009 tarihlerinde uzun metraj belgesel projelerine yönelik proje geliştirme atölyesi ve proje sunumu gerçekleştiriyor. Proje ile son başvuru tarihi **11 Mayıs 2009**. (www.docscene.org)

SON BAŞVURU TARİHİ YAKLAŞAN FESTİVALLER

"Message To Man"
Uluslararası Belgesel, Kısa ve Animasyon Film Festivali
1 Nisan 2009
/ www.message-to-man.spb.ru

Yamagata Uluslararası Belgesel Film Festivali
10 Nisan 2009
/ www.yidff.jp

Golden Apricot Uluslararası Film Festivali
15 Nisan 2009
/ www.gaiff.am

DokuFest
15 Nisan 2009
/ www.dokufest.com

Karlovy Vary Uluslararası Film Festivali
17 Nisan 2009
/ www.kviff.com

Filmfest München
21 Nisan 2009
/ www.filmfest-muenchen.de

IDFA
1 Mayıs 2009

BU AYKI FESTİVALLER

Full Frame Belgesel Film Festivali
2-5 Nisan 2009 / www.fullframefest.org

İstanbul Film Festivali
4-19 Nisan 2009 / www.iksv.org

ReelWorld Film Festivali
15-19 Nisan 2009 / www.reelworld.ca

Tribeca Film Festival
22 Nisan-3 Mayıs 2009 / www.tribecafilmfestival.org

goEast - Orta ve Doğu Avrupa Filmleri Festivali
22-28 Nisan 2009 / www.filmfestival-goeast.de

Visions du Réel
23-29 Nisan 2009 / www.visionsdureel.ch